

szántó istván

cento

Sietek kijelenteni: ez az írás nem a centóról szól, a cím ellenére sem. Hiszen lehet-e aktuális szóbahozni éppen ma egy császárkorban népszerű kompilációs műfajt? Minorita meg jezsuita szerzetes atyák tiszteletre méltó törekvéseit, hogy jószándékú plagizálással közelítsék népszerű és nagy tekintélyű pogány szerzők szövegeit hitük dogmáihoz?

Persze, a bűvös aktualitás! Csupán adalékként az évtizedekig tartó irodalmi tervgazdálkodásunk deficitekkel meg vakvágányokkal teli leltárhiányos gazdaságához: a Helikon Studio 1985-ben jelentette meg Mallarmé **Kockadobását**, 12 év híján pontosan száz évvel annak első, Cosmopolis-beli megjelenése után. Azt a **Kockadobást**, mely nem egyszerűen egy életmű kvintesszenciája, hanem minden létező vagy virtuális avantgarde kánon első számú favoritja, ha nem a Bibliája.

Ma tehát Mallarméről lenne időszerű szót ejteni, meg Joyce-ról, azután Rabelais-ról, Szentkuthyról, Hamvasról, no meg Ottlik Gézáról, Tolnai Ottóról és Esterházy Péterről, ezekről a ködlovagokról és árnyalakokról, a szellemnek ezekről a titokzatos vajákosairól, gyermekekről és hősekről, esendőkről és

boldogtalanokról, magányosokról és cigánykodókról, ezekről a fecsegőkről és ezekről a halálbahallgatókról, keménykalapjukat meg uszályos kalapjukat vagy éppen páncél rohamsisakjukat beavatott mozdulattal, tudatosan hálósipkára meg csörgősipkára cserélőkről, ezekről az érthetetlenekről s élhetetlenekről kéne beszélni, azokról, akik örök dolgokról, az őszi, a becsületről, méhek rajzásáról meg az újbor lefejtéséről, a tavaszi napfény illatáról, egy szalagrongyról, egy könyvben megsárgult szagosbükknöyről, egy ciklámenceruzáról és egy bakelitkukáról, a Benoit-sur-Loire-i bencéskolostorról, Cambridge sárga oszlopairól s piros kapualjairól, vagy a bélyegek leáztatásának leghatásosabb módjairól, írógéppapírok súlyáról, a kocsonyakészítés biztos receptjéről írnak, ízzel, színnel és szépséggel, de legfőképp s mindenekelőtt áhítattal: akik soha nem ismert boldogságát adják a boldogtalanság csúfságának, akik a legmagasabb és leghitelesebb, kifejezésre alig alkalmas filozófia fölött rendelkeznek, amely azonban mégis milyen kevés és milyen egyszerű: talán nem több vízivízuvárosi kocsmák udvarán zöld hordóba ágyazott leánderek bölcsességénél, örök és olyan közömbös, mint sás a szent tavakban, s melyről úgy pereg le a fájdalom, mint vízcsepp a lótuszlevélről; azokról kéne beszélni, akiknek honvágyuk és elementáris igényük van egy mélyebb, teljesebb valóságra, az absztrakciókra nem bontott alapréteg valami konkrétumkemény harmóniájára s nevenincs teljességére, nem elégedve meg felszínnel és poros kirakattal, akik, mondjuk ki bátran, meguntak guberálni törpe racionalizmus alias kis raison kis rongyai s apró limlomain között, akik álmaikban, szenvedélyeikben, elvárásaikban, szövegeik kimondott és ki nem mondott kérdéseiben, műhelytitkaikban vágynak a több után, akiknél a betű kaland, Ausztrália, na és persze Patagónia, bumerángos bennszülöttek, pálmák mozdulatlansága a déli nap alatt, akiknél az irodalom soha nem látott egzotikumok fölfedezése, lineáris B és hieroglifikák - fehér papíron, az érintetlen lap kihívására, aztán azokról is megemlékeznénk, akik szomjazzák a tarkaságot, az összefüggő összefüggéstelenséget, az élet számárfüles bolondságait,

vásáriságát, ordenaré, ízléstelen és nagyszerű színességét, azokról, akik tudják, hogy nincs az a rohadt szardínia, vagy elszórt klozettpapír, ami ne volna természeti, vagy természetfölötti, vagy akármilyen, de éppúgy szerves része a valóságnak. S azokról hallgathatnánk-e, akiknél mintha a rabelais-i reneszánsz gargantuai étvágyú harsánysága támadna föl és inkarnálódna barokkos monumentalitásba, akiknél szennyesnek és gyakran hülyének ez a barokk netovábbja üzen hadat hazugságnak, képmutatásnak, a kiglancolt és pacsuliszagú szalonnaturizmus pimasz és szemérmetlen magakelletésének, szürkéségnek és gyávaságnak, akiknél a realizmus valódi, tabukat leleplező, a néven nevezendőt néven nevező, semmit sem tisztelő és semmit sem szégyenlő, nem aggályoskodó, nem szalonképes, de annál vaskosabb és trágárabb baise-mon-cul realizmus.

Ezekről volna időszerű szót ejteni. Ám van-e, lehet-e köze ennek a szóbujazkodó, groteszk, ironikus-önironikus, túl gazdag, tehát elkerülhetetlenül zavaros ötletek garmadáját csatasorba állító, a valóságba prűszkölve fejest ugró mániaának ahhoz az élet csúfságától és utálatosságától való elfordulást programként meghirdető eszményhez, a poesie pure eszményéhez, mely legtökéletesebbnek a poeme tu-t, az el nem hangzott, a ki nem mondott verset, meg a livre sur rient, a semmiről sem szóló könyvet tekinti? Azaz Joyce orvostudományt, kerítőtűket, Shakespeare-t, Jézust, vöröslámpás házakat és örökmécseket, filozófiai meg gengszterzsargont, egy szintre hozó őserajú valósággüldözése megférhet-e Mallarmé négy fal közé visszavonuló esztétikájának hallgatólag komolyságával és aggályos pontosságával?

Igennel felelünk, mert szavak zakatoló sűrűje és némaság, minden és semmi csak a langyos common sense, csak a kategóriákban és kisszerű katedrai bölcsességekben gondolkodó hüvelyk matyi esztétizálás számára jelent áthidalhatatlan szakadékot. Van köze éspedig egy virtuális, talán sohasem létező, egy későbbi vagy soha el nem jövő világ feltérképezésének igényében, küzdelemben valamiért, ami nincs, de amiről tudjuk, hogy valahol van, annak az írószerepnek a nem komolyan vételében,

mely ön maga előtt szeret makulátlan vateszként tetszelegni, ám azért az aktuális erőviszonyok, a politikai realitások aláaknásított harciösvényén is modortalan magabiztossággal menetel, no és persze a sajtó- meg közéleti dzsungel nem egészen veszélytelen útvesztői között is bravúros találékonysággal tájékozódik. Hogy ők, tudniillik Joyce is, meg Mallarmé is megnyugtatóbbnak érzi, ha bizony az író, aki elsősorban mégiscsak a szavak mágiájának tudója és hívője, nem népben-nemzetben, hanem alanyban-állítmányban gondolkodik, továbbá meg van győződve az irodalomtörténet legfrappánsabb, úton-útfélen szajkózott, történetesen Mallarmé szájából származó bon mot-jának igazáról, a verseket nem gondolatokkal, hanem szavakkal csinálják, kedves Degas, mondom a legfrappánsabb, mert Homérosz hapaxjaitól Esterházy numeravarászlójáig mindenre vonatkozik, ami csak irodalom. S ez a megjegyzés, elmés mondás tényleg nem bántóan lekezelő banalitás. Nem. Ez hittétel a tiszta szó örömei mellett, a nyelv hol konfidens, hol meghitt, hol meg pikáns, de mindenképpen önállósított élete mellett, a nyelvvel való sohasem frivol játék mellett, az első megnevezés boldog tisztasága mellett.

Ha igazából sem Márai Sándor **Szindbádja**, a magyar irodalom legszebb, krúdissimus Krúdy-regénye, sem Esterházy Péter lényegében sajátos cento technikával írott **Bevezetése**, sem pedig montázskultúránk montázsjellege nem, akkor mi a cento igazi aktualitása?

Megmondom: a gesztus. A szónak önálló léttel való felruházása. És határtalan tisztelete.